

Julgeolekuolukord on täielikult muutunud ning peame valmis olema kõigeks

Praegu on kõikjal jututeemaks Ukraina sõda ja Eesti julgeolek, seetõttu arutlesid neil teemadel ka Riigikogu fraktsioonide esindajad Riigikogu Toimetiste vestlusringis 4. mail. Arutelus osalesid Enn Eesmaa (Keskerakond), Jaak Juske (SDE), Leo Kunnas (EKRE) ja Mihhail Lotman (Isamaa).

MART RAUDSAAR: Tervitan kõiki kohalolijaid järjekordses Riigikogu Toimetiste vestlusringis. Pidasime novembris 2017 Riigikogu Toimetiste vestlusringi julgeoleku teemal, kuid tolle ajaga võrreldes on olukord täielikult muutunud. Aga samas hea meel on tõdeda seda, et paljud asjad ja ettevalmistused, millest siis räägiti, on osutunud õigeteks. Austatud fraktsioonide esindajad, milline on teie arusaam muutunud olukorrast ja mida peaks Eesti veel täiendavalt oma kaitsevõime tõstmiseks tegema?

ENN EESMAA: Ma arvan, et muutunud on peaaegu kõik. See ei ole lihtsalt trafaretne lause, et elame alates 24. veebruarist uuelaadses maailmas. Paljudel inimestel oli väike illusioon, et ehk see

sõda jääb ära, et Venemaa vaid paisutab oma muskleid Ukraina lähistel ja kõik lõpeb sellega. Et Lääne inimesed ilmaasjata närviitsesid ja hüsteeritsesid. Et Venemaal oli planeeritud sõjaline õppus ja nüüd on see tehtud ja minnakse tagasi oma tavalistesse peatuspaikadesse ja töötatakse seal edasi.

Kõik see põrmustus, ja ütleme ausalt, ega normaalse mõistusega inimene ei saagi aru, miks sõda alustati. Ka Venemaa inimesed on avaldanud arvamust, et Vladimir Putin paiskas Venemaa ajas tagasi – vähemalt aastakümneid, aga võib-olla isegi sajandi võrra. Samas, sajandi jagu on suhteliselt keeruline võrrelda, sellepärast et Vene tsaaride hulgas oli ka neid, kes olid ju üsna progressiivsed. Nii et see olukord on paisanud maailma täiesti uutesse reeglitesse. Ühe osavõtja puhul need reeglid täiesti puuduvad.

Ennustan, et läheb vähemalt kaks-kolm inim põlve, enne kui maailm ja Euroopa rahvad suudavad Venemaaga suhted taastada. Ma ei räägi üldse ukrainlastest, sest nendel ilmselt on igavesest ajast igavesti Venemaaga raskusi. Ja kõige hullem on veel see, et Putin suutis teha nii, et kui alguses võeti paljudes riikides asja nõnda,

et tegemist on Putini või tema lähikonna sõjaga, siis praegu on üha rohkem ilminguid selles suunas, et tegemist on Venemaa ja venelaste poolt vaadatuna vene rahva sõjaga, natsiooni sõjaga. See on palju hullem olukord. Liidrid vahetuvad, ka Putin pole igavene, aga vene rahvas on ja jääb veel sajandeiks. Ja see uskumatu reiting, mis on Putinil, see on osaliselt sellepärast, et paljud vene inimesed, kaasa arvatud ka Eestis elavad venekeelsed inimesed võtavad kogu tehtavat kriitikat mitte ainult Putini režiimi, vaid otseselt vene rahva vastasena ja see on väga-väga halb.

Tegemist on vene rahva, natsiooni sõjaga, see on palju hullem olukord. Liidrid vahetuvad, aga vene rahvas on ja jääb veel sajandeiks.

ENN EESMAA

MIHHAIL LOTMAN: Täiesti nõus sellega, et oleme uues olukorras, milleks Euroopa Liit ja üldse Lääne tsivilisatsioon ei olnud valmis. Olen nõus ka sellega, et Venemaa on paisatud tagasi vähemalt aastakümneteks ja Venemaaga ei saa ajada normaalset poliitikat veel kaua. Aga vaataks enne julgeolekuriskist rääkimist, mis asi on praegune Venemaa. Ma osalen võrgustikus U4U (United Forum for Ukraina). Võtsime seal vastu ühe dokumendi. Tükk aega arutati ning lõpuks ei tulnudki head lahendust, millise epiteediga nimetada Venemaad. Kas ta on natsistlik, fašistlik; siis arutati tükk aega, kas ta on uusnatslik või neonatslik. Need on kõik suurepärased terminid, aga nad on sisutühjad.

Minu veendumuse järgi on Venemaa praegu see, mida väljapaistev saksa filosoof Karl Jaspers 1946. ja 1948. aastal on kirjutanud. Ta nimetas seda kuritegelikuks riigiks. Karl Jaspers oli väljapaistev fenomenoloog, eksistentsialist, ka psühhiaater. Kuritegelik riik ei ole selline riik, mis aeg-ajalt sooritab kuritegusid. Seda juhtub teiste riikidega ka. Kuritegelik riik on selline riik, mis ei saa jätta kuritegusid sooritamata, sest tema olemus on kuritegelik ja ta väljendab oma olemust kuritegudes, mitte heategudes.

Miks Putin ründas Ukrainat? Sellepärast, et ta ei saanud mitte rünnata. Me ei saa vaadata sõda Ukrainas eraldi sellest, mis toimus Venemaal. Üsna sümbolne on, et järjekordne fabritseeritud protsess Navalnoi vastu hakkas samal päeval, kui algas agressioon Ukraina vastu. Toimub kodanikuühiskonna tasalülitamine. Õigusriigi likvideerimine. Venemaal on kõik institutsioonid kuritegelikud, ka kohtud. Pangandus, haridus ja kõik muu. Ma ei räägi kommunikatsioonist, ajakirjandusest, televisioonist jne. See on kõik kuritegelik.

Nagu lugejad teavad, võttis Riigikogu vastu avalduse, mis nimetas sõda Ukrainas genotsiidisõjaks. Seal toimuv on genotsiid. Sellepärast, et seal on lakkamatu ja järjepidev ahel, mis seob Putinit selle sõduri naisega, kes palub oma meest, et ta vägistaks ukraina naisi. Naerdes! Vahepeale jäävad kõik etapid: propaganda, erinevad ametkonnad, lõpuks sõjavägi ja sõjaväelaste naised, emad, pruudid, kes ütlevad, et too meile sealt asju, rõõvi. Jah, see on kuritegelik ühiskond.

Umbes niisugune oli olukord Saksamaal, aga mõnes mõttes olen ma Venemaa osas optimistlikum. Vaadates Saksamaad teame, et talvel 1945 oli Saksa ühiskond kõik Hitleri poolt. Ütleme, protsendi mürdosa oli neid, kes olid põrandaalused. Suvel selgus, et keegi ei ole Hitleri poolt, jäid vaid mõned üksikud fanaatikud. Inimesed ütlesid, et meid peteti, ja tõesti peteti. Ma olen kindel, et kui Vene

kaardimajakene kokku kukub – aga kuritegelik režiim ja üldse totalitaarsed režiimid ei ole tugevad, neil on tugevuse illusioon –, ja kuna Putin on Venemaa ja kui ta kaob, siis tuleb mingisugune ülemineku valitsus, julgeolekumehed, aga nad ei salli ega usalda teineteist. Kuid ma ei arva ka seda, et seal tuleb lähiajal mingisugune demokraatlik režiim. Selleks ei ole Venemaa kaotus piisavalt suur.

Ma ütlen veel kord, et toimuv on ka positiivsed tagajärjed. Lääs ja Euroopa Liit ei ole olnud kunagi nii ühtne kui praegu, sama võib rääkida NATO kohta.

ENN EESMAA: Iseloomustamaks neid tegusid, mida Venemaa sõdurid Ukrainas teevad, on sõna „meeletu“ veel väga leebe. Kui ma kohtusin Ukraina suursaadikuga, siis meenutasin, et umbes 30 aastat tagasi olin Tbilisis ajakirjanikuna pärast Tbilisi veresauna, kus sõdurid olid sapöörilabidatega tapnud kesklinnas demonstrante. See oli õõvastav, ja mitte ainult seetõttu, kuidas need laibad välja nägid, vaid ka sellepärast, et isegi neid inimesi, kes ära jooksid, ajasid sõdurid 300–400 meetrit taga ja löid nad ikkagi maha.

Grusiinid ütlesid, et nendele sõduritele oli antud mingisugust droogi, millest nad olid läinud täiesti sassi. Küsisin Ukraina suursaadiku käest – teades, et nende luure on heal tasemel –, et kas neil on andmeid selle kohta, et ka Ukrainas tõhustatakse ründavate sõdurite võitlusvaimu selles suunas, et nad läheks nii metsikuks. Tema ütles, et sellised andmed nendel puuduvad ja seda on muidugi ka raske ette kujutada. Kui Tbilisis mõllas sadakond sõdurit, siis Ukrainas on neid kordades rohkem ja kust need droogid kõik välja võetakse.

JAAK JUSKE: Ma tahaks alustada natuke optimistlikumalt. Meil on võimalus elada Eesti ajaloo pikkuselt teisel rahupeerioidil, mille jooksul pole suurt sõda Eesti territooriumil toimunud. Kõige pikem periood oli Põhjasõjast I maailmasõjani. Ja alates II maailmasõjast on saanud üles kasvada juba kolm ja enam põlvkonda eestimaalasi, kes Eesti territooriumil pole

Enn Eesmaa

Foto: Erik Peinar

suurt sõda näinud ja kes pole ka Euroopas suurt sõda näinud.

Nüüd tõepoolest on meie vahetus naabruses suur sõda kahetsusväärset käimas ja lõppu pole näha. Kindlasti oleme viimase paarikümne aasta jooksul, Putini ajal, näinud totalitaarse Vene impeeriumi taassündi, samm-sammult. Vene ühiskonda on keeratud lukku, loodud hirmuühiskonda ja Putin on siia maani pidanud kavalalt temale mugavaid sõdu. Ta on hõivanud väikeseid territooriume, mis on olnud valdavalt temameelsed. Ja nüüd ta mingil põhjusel tegi selge valearvestuse, minnes terve suure iseseisva riigi vastu. Ma arvan, et väga paljuski on seesama tema enda loodud hirmuõhkkond talle täna kätte maksnud. Ta ülehindas Vene armee võimekust ning alahindas Kiievi ja Ukraina rahva vastupanuvõimet. Aga Euroopa on paljuski teinud üldjoontes sarnase vea, nagu tehti 1930ndatel. Hitlerit oleks olnud aastal 1935, isegi 1938 palju kergem peatada, kuid ühel hetkel oli vaja selleks juba väga suurt sõda.

24. veebruaril avanesid ka viimaste Putini fännide silmad. Euroopas toimunud mõttemuutuse kõige parem näide on Saksamaa, kes on paari kuuga aastakümnete pikkusest [Venemaa] poliitikast loobunud. Ega muidugi niisuguse suure riigi jaoks ei tulegi muutus lihtsalt.

Aga nende Putini sõdade – eelkõige Krimmi okupeerimise ja tänase sõja – hea sõnum võib olla Eesti jaoks see, et pärast Krimmi tulid NATO suured liitlased füüsiliselt meeste ja sõjatehnikaga Eestisse kohale.

Täna näeme, kuidas nad tulevad siia veelgi suuremas mahus, mis kindlasti aitab meie julgeolekut tagada. Fundamentaalne muutus on Põhjala riikide Soome ja Rootsi väga tõenäoline liitumine NATOga, mis aitab Eesti demokraatlikku vabariiki hoida. Me istume siin põhiseaduskomisjoni ruumis, meie ees on Eesti põhiseadus, mis sel aastal saab 30 aastat vanaks. Ma olen mõelnud õpetajana, et terves pikas Eesti ajaloos on saanud selle 30 aastaga suureks saada esimene põlvkond Eesti noori, kes

Kodanikuühiskonna tasalülitamine, õigusriigi likvideerimine – Venemaal on kõik institutsioonid kuritegelikud, ka kohtud, pangandus, haridus ja muu.

MIHHAIL LOTMAN

on tõesti elanud täielises demokraatlikus vabariigis ja see on väärtus, mille nimel tuleb teha kõik, et seda hoida.

LEO KUNNAS: Professor Lotman andis Venemaa asjatundjana väga hea hinnangu, millele on raske midagi lisada, ainult paar aspekti tooksin välja. Ma arvan, et Venemaa on praegu umbes selline riik, nagu oleks Nõukogude Liit olnud pärast 1991. aasta augustiputši, kui putšistid oleksid võitnud. Kõik see, mida Putini režiim

teeb, oli väga selgelt ennustatav, siin ei ole midagi uut. Toimub kõik see, mida tehti juba teises Tšetšeenia sõjas, ainult mastaap on mitukümmend korda suurem.

Kes on Putin? Annaksin talle kaks hinnangut. Kõigepealt on ta tšekist, teiseks on ta blatnoi. Blatnoi, kelle bande on kogu Venemaa. Mul on olnud noorena mõlema inimkategooriaga kokkupuutumist. Nende arusaam moraalist ja kõlblusest on kardinaalselt teine kui tavalisel inimesel.

Mis puutub Venemaa laiaulatuslikku kallaletungi Ukrainale, siis ütleksin maakeeles hästi lihtsalt välja, et Ukraina on lihtsalt liiga suur tükk. Ukraina ei ole sõjaliselt võidetav. Kuidas on sõda läinud? Venemaad on tabanud suur strateegiline lüüasaamine Põhja-Ukrainas. Vene väed ei lahkunud sealt seetõttu, mida Vene propagandaga väidab, et oli „erinevaid kaalutlusi“. Lihtsalt Ukraina väed sundisid nad lahkuma, nii regulaarväed kui ka sissid ehk Ukraina kõnepruugis partisanid, kes võitlesid Ukraina tagalas, Põhja-Ukrainas. Lisaks oblastikeskustele jäid ka peaaegu kõik rajoonikeskused Ukraina vägede kätte. Siin mingit edu ei saavutatud.

Samamoodi on olukord praeguse pealetungiga. Elame hetkel sõja seitsmekümnendas päeval, toimunud on kümme nädalat sõda. Millega on lõppenud [Venemaa] suur pealetung Ida-Ukrainas? Mõnedkümmend kilomeetrit taktikalist edu. See [kaardil paistev] vastassuunaline Kurski kaar, kui meenutame II maailmasõja suurt lahingut, püsib ikka, [Venemaal] praktiliselt edu ei ole ja 9. maiks ei ole ka midagi ette kanda.

Ma ise olen teinud muidugi palju jõupingutusi, et selleks olukorraks valmistuda. Kui vaatan Konservatiivse Rahvaerakonna programmilisi seisukohti riigikaitse valdkonnas, siis pean tõdema, et sõda on nüüd katalüsaator või mootor, mis sunnib enamikku nendest asjadest ära tegema. Meie tagasihoidlikud jõupingutused, mis senini oleme teinud, on saavutanud väikest edu ainult mõnes üksikus valdkonnas. Aga nüüd jõuame

Mihhail Lotman

Foto: Erik Peinar

ikkagi sinna, et täitmist vajavad nii sõjalise riigikaitse võimelüngad kui ka sõjaaja kaitseväge suurus, mis on täna liiga väike ja läheb otsustavalt suurendamisele. Sõjaaja kaitseväge suurendamine toimub, võimelüngad täidetakse, samamoodi laiapõhjalises riigikaitstes.

Meil tehakse elanikkonnakaitses ära elementaarsed asjad. Kõik see, mis on kirja pandud, seda nüüd selle sõja mõjul ja jõul ka ellu viiakse. Ainus asi, mida praegu tasub karta, on see, et meil ei tekiks eufooriat – ukrainlased on lõõnud Venemaa tagasi ja Venemaa on nii nõrk, et me ei peagi midagi tegema. See mõnevõrra juhtus 2014. ja 2015. aastal. Seda viga me ei tohi korrata. Me ei alahindaks Venemaad, sest meie jaoks on Venemaa alati väga suur ja võimekas.

MIHHAIL LOTMAN: Kaks kommentaari, millest üks puudutab Putini isiksust ja teine julgeolekuolukorda. Putini isiksusest. Ma ei ole päris kindel, päris nõus sellega, mida Kunnas ütles, et Putin on KGBst ja see ütleb kõik. Ma olen kindel, et tema iseloom ei ole sellepärast selline nagu ta on, et Putin on KGBs. Ta läks KGBsse sellepärast, et tal on selline iseloom. Putin on sadistlik psühhopaat, lapsest saadik piinas ja tappis loomi, kiusas klassikaaslasti

ka füüsiliselt. Ta oli väike, aga oskas võtteid ja tegi väga haiget klassikaaslastele, kiusas õpetajaid. KGBs leidis ta endale sellise keskkonna, kus ta teiste hulgast [negatiivsega] eriti ei paistnud välja. Kuidas ta kiusas oma naist jne!

Siin on kaks olulist asja. Esiteks need tapatalgud, mis Ukrainas toimuvad. Kui Putin ütleb, et kõik läheb plaanipäraselt, siis ta muidugi valetab –, aga muidugi ta ei valeta ka. Ta autasustas seda brigaadi, kes Butšas tapatalgud korraldas. Aga Putin poleks Putin, kui ta ei teeks ka järgmist käiku. Ta autasustas seda brigaadi ja saatis nad Donetskis hakklihamasinasse. Võib-olla pärast tekib küsimus, kus on see tüüp, kes Butšas vägistab? Vastus: ärge laimake kangelast, kes langes sõjas.

Selles mõttes on täiesti vale mõte kõikidel liidritel, kes arvavad, et Putiniga tuleb rääkida. Macron rääkis temaga kuus tundi. Milline oli Putini resümee? Ta piinas mind kuus tundi! Putin ei ole kuulaja, ta on rääkija. Ja veel üks oluline asi – pange tähele, et iga kord pärast seda, kui mingi liider kohtub Putiniga, halveneb olukord rindel. Ka praegu, kui Macron rääkis [Putiniga] telefoniga üle pika aja, taastus Azovstali tehase pommitamine kohe, kui ta pani toru ära. Kusjuures on teada, et seal on tsiviiliskid. Seda siis Putinist ja vigadest, mida tehakse temaga seoses.

Teiseks, Eesti julgeolekuolukord seoses Ukraina sõjaga on oluliselt paranenud. Meie üks suurimaid ohtusid oli Pihkva dessantdiviis meie külje all, mis sai lahingutes nii kõvasti peksta, et nüüd nende dessantnikud ei taha isegi sõtta tagasi minna. Täiesti kuulmatu asi – eliitvägi ei taha sõtta minna. Peame meenutama, et Ukraina võitleb praegu kogu läänemaa- ilma, kaasa arvatud Eesti eest.

JAAK JUSKE: Kui vaatame Vene riigi 1200 aasta pikkust ajalugu oma tõusude ja mõõnadega, siis Vene riik, ükskõik, mis nime ta on kandnud, on alati enda vastas austanud jõudu. Ta võib selle jõuga ülbitseda, seda proovile panna, aga ta teab, kus on sõja ja rahu piir ning selles

mõttes on NATO selgelt vastasjõud. Mida ühtsem on Lääs, seda raskem on Putinil oma vallutusplaan jätkata. See on üks õppetund ajaloost. Aga küsime, kui kaua kestab Putini verine režiim? Vaadates jällegi vene rahva pikka ajalugu, tundub mulle, et vene rahva kannatuse kumm on hästi-hästi pikk. Kindlasti nad ei hakka veel täna või homme mässama. Kuid mingil hetkel kannatus katkeb ja siis me näeme, mismoodi sünnivad suured vene revolutsioonid.

MIHHAIL LOTMAN: Rääkida Vene riigi 1200-aastasest ajaloost ei ole õige. On olnud 600 aastat režiimi. Enne oli Ukraina, Kiievi-Venemaa, mis on järjepidev Ukrainaga.

On selge, et Ukraina sõda ei tahtnud, aga ta ei suutnud Venemaad veenda, et see sõda ei tasu ära.

LEO KUNNAS

MART RAUDSAAR: Tahaksin viia teema Venemaalt Eesti juurde. Oleme Ukraina sõjast saanud kolm õppetundi. Esimene õppetund on, et suund, kuhu me oleme oma kaitseväge arendanud, on põhimõtteliselt õige, kuna territoriaalkaitse ja laiapiindne riigikaitse on osutunud Ukrainas hästi oluliseks. Nad on meiega võrreldes olnud sellega algusjärgus, aga nad on sõja käigus väga kiiresti arenenud. Teiseks, uued relvasüsteemid on näidanud oma tähtsust – mida meil on, aga ilmselt mitte piisavalt. Ja kolmandaks see, et Venemaast võib uskuda kõike, mida on ju ka räägitud, aga nüüd me oleme saanud kinnituse: Venemaa on oportunist ja ma kardan, et sõda võib halva stsenaariumi puhul madalama intensiivsusega jätkuda

veel kaua. Ja nüüd, kui me oleme need õppetunnid võtnud arvesse, mida me peaksime tegema?

LEO KUNNAS: Ma korrigeeriksin natuke õppetundide osas. Tegelikult ma kritiseeriksin natuke Ukrainat: nad tegid alguses kaks viga. On selge, et Ukraina ei tahtnud sõda, aga ta ei suutnud Venemaad veenda, et see sõda ei tasu ära. Mida selleks oleks pidanud tegema? Ukraina on suur riik, 44 miljonit inimest, kuid kui suur oli nende sõjaaja kaitseväge – 230 000 sõdurit. Soome elanikkond on viis miljonit, nende kaitseväge on kuni 280 000 sõdurit. Pärast Ilovaiskit ja Debaltsevet 2014–2015 oleks Ukraina sõjaaja kaitseväge suurus pidanud olema 700 000 sõdurit.

Lisaks oleks tulnud teha nähtavaid ettevalmistusi ehk demonstreerida, et me valmistume sõjaks! President Zelenskõi tegi selle vea, et ta ei teinud seda, kuigi Lääne luureteenistused hoiatasid sõja eest. Me ei tohiks neid vigu korrata. Ka minu kriitika on olnud, et jah, me oleme õigel teel, meil on reservarmee, meil on ajateenistus, on Kaitseliit, aga meie kaitseväge on olnud liiga väike, pluss meie kaitsekulutused on liiga väikesed, me oleme jätnud suured võimelüngad sisse. Nüüd püüame kolme-nelja aastaga teha ära seda, mida oleksime pidanud tegema eelneva kümne või viieteistkümne aastaga.

Elu lihtsalt sunnib meid selleks, aga nüüd läheb kõik meile umbes kaks korda kallimaks, sest hinnad ju tõusevad. Kõik, mis puudutab relvastust ja sõjamaterjali. Ja me ei tea, kui palju meil aega on. Jah, praegu Vene üksused, ka meie lähipiirkonna üksused, on saanud suuri kaotusi. Aga neid üksusi ei saa maha kanda, aasta-kahe pärast need taastatakse. See [sõja] oht on hetkel madal, aga me ei tohiks teha seda viga, nagu ma juba enne rõhutasin: vaatame, et nüüd nad said nii palju peksta, nad on nõrgad, mis nad ikka suudavad meile teha.

ENN EESMAA: Olen seda meelt, et oleme põhimõtteliselt käitunud õigesti. Eesti inimeste meelelaad on väga palju

muutunud. Selle eredaimaks näiteks on, kui palju on aidatud Ukraina sõjapõgenikke. Kuid lähtume siiski sellest, et heidutuse ja julgeoleku tõhususe tõstmise on seotud sellega, et Venemaa ja Valgevene jäävad ikkagi NATO kõige suuremateks vastasteks. See on ajutine, et sõjalisi üksusi on siit ära viidud Ukrainasse. Küllap nad tuuakse tagasi kas samas koosseisus või siis tuuakse lisajõude kusagilt mujalt.

Kuid ma tooksin sisse rahvuse mõiste. Kui me lootsime, et äkki jääb see sõda tulemata, siis kindlasti meist paljud –, ma ei ütle, et nende hulgas olin ka mina –, arvasid, et kuidas Putin ründab Ukrainat, kus on tohutu suur venekeelne elanikkond. Seal on ju oma Narva, oma Kohtla-Järve, kus on põhiliselt venekeelne elanikkond. Ma olen seda argumenti kuulnud siin Eesti puhul. Kuna Eestis on venekeelset elanikkonda siiski üks kolmandik, siis kuidas nad Eestit ründaks?

Aga tuletame meelde, mida Putin on öelnud. Ei ole üldse olemas ukraina rahvast, nad on kõik venelased ehk teisisõnu, ta ründas Vene riigi ühte osa, kus tema arvates elavad ainult venelased. Lootus, et nad oma inimesi ei ründa, ei päde. Nii et kõik need eelarvemuudatused, miljonite lisamine meie eelarvesse ja lisaelarvesse, on läinud õigesti.

Plaanid Eestit kaitsta on olemas ja see ei ole mitte ainult 100 protsenti seotav sellega, et NATO liitlaste väed tulevad ja meid aitavad, ka meie oma panus on olemas. Nii et kui me tõesti elame uues [julgeoleku] maailmas, siis ka inimeste lähtekohad ja arusaam olukorra tõsidusest on väga suuresti muutunud. Eesti inimene ei lähe kergesti paanikasse, aga igauks meist tõenäoliselt arvestab selle [sõjalise rünnaku] võimalusega tunduvalt rohkem kui võib-olla mõned kuud tagasi.

JAAK JUSKE: Ükskõik, kas käimasoleva sõja lõpp on õudne lõpp või lõputu õudus, kuid Putin, kui ta võimul püsib, üritab kindlasti mingil hetkel panna NATOt proovile. Kindlasti on võtmeküsimuseks NATO liitlaskuhete võimalikult tugevana

Leo Kunnas

Foto: Erik Peinar

hoidmine. Mis puudutab Riigikogu, on meil harvaesinev üksmeel. Kõik täna Riigikogus esindatud erakonnad –, ja ma arvan, et ka need, kes saavad olema esindatud uues Riigikogus, on valmis kiirendatud tempos riigikaitsekulutusi tõstma ja neid kõrgena hoidma.

Sest tõesti – ajaaken on lühike ja me kunagi ei tea, mida Venemaa võib kas Eesti või Balti riikide suhtes teha. Niikaua kui totalitaarne kuritegelik režiim Venemaal püsib, ükskõik, kes seda parasjagu juhib –, on see Putin või tema järeltulija –, siis mulle meeldib ühe meie julgeolekueksperdi mõte, et peaksime muutuma väikeseks Iisraeliks. Iisrael on demokraatlik riik, mis on vaenlastest ümbritsetud, riik, mis on küll hambuni relvastatud, aga hoiab oma demokraatlikku riigikorda. Seda tingib paraku nende geopoliitiline paiknemine.

ENN EESMAA: Meie kohalikku tunnetust mõjutab väga suuresti ka see võimalus, mis on nüüd juba üsna reaalseks muutunud, et Soome ja Rootsi liituvad NATOga. Eriti Soome oludega oleme ju üsna hästi kursis, meil on pidev kontakt oma kolleegidega Soome parlamendist.

Kui Rootsi ja Soome on NATO liikmesriigid, siis kogu meie regiooni julgeoleku tase tõuseb märgatavalt. Kas või näiteks oleme rääkinud sellest, kuidas tõhustada

Jaak Juske

Foto: Erik Peinar

meie saarte kaitset. Kui Läänemeri muutub sisuliselt NATO sisemereks ning sealt jääb välja vaid üks väike osa (Kaliningrad), siis kõik need kaitsmisvõimalused on hoopis midagi muud. Soomes on võimas armee, suuresti juba NATO vägede tasemel. Rääkimata sellest, et Rootsis on ka tugev lennuvägi. Soome on ostmas uusi hävitajaid, mis kahtlemata tuleb kasuks meilegi.

JAAK JUSKE: Tõesti, olukorras, kus peame NATOt ja omaenda iseseisvat kaitsevõimet tugevdama, on meil ikkagi erakordne situatsioon, kus ka rahva kaitsetahe on eriliselt kõrge. Me ei tohi seda unustada ja peaksime seda pigem ära kasutama. Iga Eesti inimene, iga kodanik peaks teadma oma rolli riigikaitstes – seda on väga oluline määratleda.

MIHHAIL LOTMAN: Olen nõus kõige, mis on öeldud, kaasa arvatud kaitsetahte osas. Mul üks poeg astus Kaitseliitu, teine on astumas, ka lapselapsed on aktiivsed, poisid on praegu välismaal, aga nad läbivad kindlasti ajateenistuse.

Olen täiesti nõus sellega, et Pihkva lähedal küll sõjaline võimekus Venemaal kasvab, aga eliitdessantdiviisi taastamine võtab aastaid. Need, kes seal olid, olid ikka sõdades karastunud veteranid, täiesti

kõrilõikajad. Aga said haledalt peksta Ukrainas. Suurel määral mitte enda süül, vaid väga halva sõjalise juhtimise pärast. Ei tohi Venemaad üle hinnata. Venemaal on tugevuselt teine armee maailmas, aga selgus, et see ei saa maailmas 20. armeega hästi hakkama, kuna neil on valdavalt veel nõukogude ajast pärit juhtimissüsteem ja taktikaline mõtlemine. Aga Venemaad ei tohi ka alahinnata. Venemaa ressursid on tohutud, eriti võrreldes Eestiga. Meil ei ole nagu Ukrainas mitmesaja kilomeetri sügavust kaitseliini. Seega on meie jaoks väga oluline muutus, mis on toimunud Rootsis ja eriti Soomes. Alati oli nii, et Rootsis oli toetus NATOle natuke kõrgem, aga Soomes madalam, nüüd on vastupidi ja me väga loodame, et juunis NATO Madridi tippkohtumisel nad esitavad liitumisavalduse.

Madridi tippkohtumiseni on mõned kuud ja peame olema valmis igasugusteks provokatsioonideks. Suurt sõda ma praegu ei usu, selles regioonis ei ole Venemaal rammu; välja arvatud Luugal olevad keskmaa raketid, mis on spetsiifiliselt suunatud Eestile. Jah, teoreetiliselt nad võivad pommitada Peterburi, aga millegipärast ma arvan, et seda ei olnud silmas peetud; natuke Põhja-Lätit, aga spetsiifiliselt üsna suur hulk keskmaa rakette on suunatud Eestile. Neid rakette ei ole Ukrainas kuidagi kasutatud, nad seisavad nii-öelda stardivalmis. Sellegipoolest ma ei hindaks üle ka seda stsenaariumit, et lihtsalt on suunatud kuhugi mingid raketid, aga mine sa tea.

Olukord on täiesti uus, Ameerika vägede kohalolek Euroopas on täiesti uuel tasemel. Ameerika valmisolek sõjaks Venemaaga on hoopis teine. USA kaitseminister Austin on öelnud, et Ukraina sõja eesmärk on nõrgendada Venemaad nii, et ta seda kunagi enam ei teeks.

MART RAUDSAAR: Lisaks on USA käivitanud Ukrainale II maailmasõja aegse lendliisi, mis on täiesti märgilise tähendusega.

MIHHAIL LOTMAN: Absoluutselt,

meie palusime seda, Porošenko palus seda, Zelenskõi palus seda ja nüüd äkki see ka tuli. See ei ole päris lendliis, aga väga lähedane. Väga oluline on see termin *lend-lease*, sest nii võideti Natsi-Saksamaad. See on kõik muljet avaldav ja annab meile lihtsalt optimistlikud perspektiivid, aga me ei tohi loorberitel puhata. Peame valmistuma ka väga ränkadeks katsumusteks.

LEO KUNNAS: Soome ja Rootsi liitumine loomulikult muudab meie julgeolekuolukorda otsustavalt. Kui siin toodi vahepeal Iisraeli näide, siis ärgem unustame, et Iisrael kulutab umbes kümme protsenti oma SKTst sõjalisele riigikaitsevæele ja saab ka USA-lt abi. Kui me suudaks teha ühe viiendiku sellest, mis teeb Soome, oleksime juba väga heal tasemel.

Loen mõned lõigud siitsamast EKRE programmist, mida enne mainisin ja mis on 2018. aasta oktoobrist pärit. Seekord ei loe ma võimearenduste loetelu või seda, kui palju liitlased peaksid siia vägesid tooma. Seda tuletan teile Riigikogu puldist iga paari kuu tagant jälle meelde nagunii. Loen mõned olulised põhimõtted:

„Eesti riigikaitse raskuskeskmeks on rahva tahe ja valmisolek riiki kaitsta. Ilma selleta ei ole Eesti kaitsmine võimalik. Ei saa loota sellele, et vähesed meie seast või liitlasväed kaitseksid meie kodumaad ning võiksime pealt vaadata, kuidas teised meie eest võitlevad ja surevad.

Sellest tuleneb selle suurema sõjaaja kaitsevæe vajadus. Iseseisev kaitsevõime on vaja üles ehitada mahus, mis võimaldab kõige ohtlikuma ohustsenaariumi (ohustsenaariume on palju, aga kõige ohtlikum on laiaulatuslik kallaletung) realiseerumise korral riigi võtmepiirkondi kuni liitlasvägede põhijõudude kohale saabumiseni enda käes hoida. Riigi võimalik okupeerimine, mis nõuaks liitlastelt Eesti hilisemat vabastamist, ei ole meile vastuvõetav ning sellest tulenevad ka need nõuded, mis me poliitilisel tasandil peame esitama oma kaitsevæele ja Kaitseliidule.

Sõjas on põhiliseks kannatajaks

tsiviilelanikkond. Elanikkonnakaitse kriisi- ja sõjaajal tuleb üles ehitada vähemalt järgmistes valdkondades: toit, vesi, kütus, elektrienergia, meditsiin, varjendid, teavitamine, evakuaatsioon võimalikest lahingutegevuse piirkondadest, õiguskord ning küberturvalisus.“

Me näeme, et nendes valdkondades, kus on hakkajad inimesed ja juhid, seal hakkab see kõik nüüd ka kiiresti toimuma ja sinna investeeritakse raha. Seal, kus hakkajaid inimesi ees ei ole, toimub vähem. Näeme, kuidas jõupingutused

Iga Eesti inimene, iga kodanik peaks teadma oma rolli riigikaitstes.

JAAK JUSKE

väikeses riigis sõltuvad väga palju sellest, kes on mingis valdkonnas juhid. Suurriikidel on tavaliselt suuremad [organisatsioonilised] süsteemid, mis veavad natuke nagu ise välja [kui juhid pole head], ent meil on väiksuse plussid ja miinused.

MART RAUDSAAR: Ma saan aru, et ka tsiviilkaitse on muutunud palju tähtsamaks. Kui räägime Soome kogemusest, Soome õppetundidest, siis neil on ju varjendid uute majade puhul kohustuslikud, aga meil olid varjendid pigem nõukogude aja jäänuk. Keegi ei võtnud väga tõsiselt, et me peaksime neid juurde ehitama.

JAAK JUSKE: Mitte ainult nõukaajast, meil on ka Pätsi-aegsed varjendid bastionites ja Toompea lossi all. Me oleme liialt selle pika rahuperioodiga harjunud. Nüüd tuleb kuidagimoodi kiirendatud tempos asjad järgi teha ja tõesti see varjendite skeem läbi mõelda, et iga inimene teaks,

kuhu varjuda, kui läheb suuremaks jamaks.

ENN EESMAA: Kui on tõesti juba väga kriitiline olukord, siis iga Eesti elanik saab SMS-sõnumi, milles on teave, mida teha, kuhu minna. On muidugi selge, et aastaid on liiga vähe tegeletud varjendite teemaga. Nüüd on see ette võetud hoopis aktiivsemalt.

MIHHAIL LOTMAN: Ma käisin selle sõja jooksul kaks korda Ukrainas ja ma pean ütleva, et need paneelplokkidest majad ei päästa. Ma olen näinud, kuidas rakett on tabanud maja ja kõik, kes olid keldris peidus, on jäänud lõksu. Need [paneelmajade keldrid] ei asenda varjendeid.

Jah, nõukogude ajal oli kõik valesti, aga vanemad inimesed võib-olla mäletavad, milline oli tsiviilkaitse. Ma ei ole sõjaväes käinud, aga tsiviilkaitse tegin päris hea karjääri. Ma olen luuredosimetrist. Kui Tallinnale visatakse tuumapomm, siis ma lähen esimesena dosimeetri vaatama, milline on radiatsioonitase. Igal aastal oli kaks õppust.

Kaitseväega on Eestis asjad korras. Ütleme, et liigume õiges suunas, aga tsiviilkaitse on täiesti puudulik. Ma ei taha muidugi seda nõukogudeaegset totaalset tsiviilkaitset, nõukogude inimene elas, valmistudes pidevalt tuumasõjaks. Kui praegu Putin ähvardab tuumarünnakuga, siis me võime lohutada end sellega, et Putin alati valetab, sest ta ei ole ainult sadist, aga ka psühhopaat – ta ei saa tõtt rääkida. Aga selline võimekus on Venemaal olemas ja see pole väike. Minu eesmärk ei ole kedagi hirmutada, aga nõukogude ajal oli selline standard, et kui ehitate maja, siis seal on ka käik varjendisse. Sellist asja enam ei ole.

MART RAUDSAAAR: Näeme, et erakondade vahel on kaitseküsimustes konsensus. Ma palun, et teeksite väikese kokkuvõtte, nii palju, kui avalikult on võimalik: millised on need sammud, mida teeme oma kaitsevõime täiendamiseks? Ajakirjandusest võis lugeda näiteks keskmaa õhutorjesüsteemide ostmisest.

LEO KUNNAS: Meil on tulemas kolm tugevduspaketti järgmiseks neljaks aastaks. Tegelikult leiavad uued võimed oma kajastuse ilmselt sügisel RESis ehk riigieelarve strateegias 2023–2026. Esimene pakett on 380 miljonit eurot, millest 340 miljonit on mõeldud sõjalisele riigikaitsele ja 40 miljonit laiapõhjalisele riigikaitsele, põhiliselt siis siseministeeriumile, aga ka teistele. See läheb laskemoona hankimiseks. On kaksteist erinevat kategooriat, alates käsirelvade moonast kuni raketidest ja meremiinideni.

Teine pakett on 562 miljonit eurot ja see käsitleb järgmisi asju: sõjaaja kaitseväge suurendamist ehk maakaitseüksuste arvu. Lõplik number, kuhu me 26 000-lt sõdurilt jõuame, saab olema 39 000 või 40 000 või sinnakanti. Maakaitseüksuste suurendamine on ette nähtud selles suurusklassis. Lõplikku suurust ei ole veel määratletud, aga me jõuame tagasi sinna nende eesmärkide juurde, kus me olime riigikaitse arengukavas 2009–2018 ja mida me ei ole täitnud.

Järgmiseks mainin lähimaa õhutorjet maakaitseüksustele ehk nendele üksustele, mis juba on ja nendele, mis juurde tulevad. Need on praegu peamiselt Kaitseleidu-põhised, aga ilmselt Kaitseleid nüüd suureneb, ja neid on ka kaitseväreseeris. Nemad saavad lähimaa õhutorjet ehk siis õlalt lastavad raketikompleksid laskekaugusega kuni viis kilomeetrit.

Tankitorjet tugevdatakse, ehk siis siin täiendatakse praktiliselt kogu seda relvasüsteemide ulatust, mis meil on – alates lähitankitorjest, tankitorjelaskes võimekusest, hangime granaadiheitja Carl Gustavi moonad, üheksakordseid tankitorjerketi laske, mis on pooleteise kilomeetri laskekaugusega. Lühidalt, tankitorjet täiendatakse, kaartule võimekust täiendatakse oluliselt, hangime juurde veelgi rohkem liikursuurtükke, ka K9 asendamaks haubitsaid, mida me ära andsime Ukrainasse. Tuleb veel arendusi droonide ja täppismoona osas ning liitlasvägede

siinviibimiseks vajaliku taristu arendamine. Need on põhikomponendid.

Kolmandast paketist on praegu teada keskmaa õhutorje. See, kas sinna läheb veel mingeid asju juurde, selgub nüüd suveks. Keskmaa õhutorje maksumus selgub ka peagi. Praegu on jõutud juba praktiliselt pakkumiste faasi. Hange tehakse ilmselt veel sel aastal, aga mis maksumuseks kujuneb, ei ole praegu teada.

Tõenäoliselt ei jää need kolm ka viimaseks. Teisest paketist läheb 86 miljonit laiapõhjalisele riigikaitsele, põhiliselt Siseministeeriumile, kes teeb mitmeid arendusi. Põhimõtteliselt ütlesin niiviisi, et luuakse laiaulatusliku evakuatsiooni võime, räägime varjekohtadest, nende arve võtmisest ja märgistamisest, pluss teavitamisest (näiteks sireenide paigaldamine suurematesse linnadesse ja maakonnakeskustesse, kokku 16 linna). See toimub juba sel aastal. See oli avalik loetelu nendest võimearendustest, mis tulevad.

MIHHAIL LOTMAN: Ma ei hakka laskuma detailidesse, vaatan suuremat pilti. Me teame, millised on olnud Vene õppused. Nad on kontsentreerunud meie kandis ka meredessandile. Nad isegi imiteerisid dessanti Norrasse Atlandi ookeani poolt, mitte põhjast. Putini unistustes oleks Läänemeri [Venemaa kontrolli all] suletud meri.

Õppuste ajal pandi Taani väinad kinni ja ilmselt üks dessant oleks Gotlandi saarele ja teine arvatavasti kuskile Eestis. Aga nüüd, kui Rootsi ja Soome liituvad NATOga, olukord selles valdkonnas muutub väga oluliselt. Enne ütlesin, et on ainult üks ohuallikas, aga tegelikult on kaks: arme unustame Kaliningradi, see on väga oluline ohuallikas meile ja võib-olla isegi suurem kui Kroonlinn. Kõik, mida me praegu kuulsime, on õige, aga minu meelest nõrgemad kohad on õhukaitse ja rannakaitse ning siia peame kindlasti panustama.

LEO KUNNAS: Ma ei maininud rannakaitset lihtsalt seepärast, et see on nüüd

Mart Raudsaar

Foto: Erik Peinar

kavas, raketikomplekside hange on juba tehtud, 2023. aastal saavutavad üksused operatiivvõimekuse.

ENN EESMAA: Sõda naabruses on teinud paljud asjad selgemaks nii NATO jaoks üldisemalt kui ka Eesti jaoks konkreetselt. Praegu on meil selline olukord, kus Balti riikides on pataljoni lahingugrupid ja õhutorbe missioon. Praeguses olukorras on selge, et seda kohalolekut on liiga vähe. Praegu räägime juba üsna konkreetselt, et meil oleks igasse Balti riiki tarvis diviisisuurust kohalolekut ja see koosneks nii Eesti üksustest kui ka liitlastest ning nende kohapeal paiknevatest vägedest ja tugevdusvägedest.

Väga sageli räägitakse kahest terminist, neist inglise keeles on üks *forward presence* ja teine on *forward defence* ehk seniselt ette paigutatud kohaloleku strateegialt, mis ongi *forward presence* on tarvis üle minna tugevdatud kaitsehoiaku strateegiale *forward defence*.

NATOs üldiselt on valitsemas selline arvamus, et kõigele vaatamata on Balti regioon praegu kogu NATO kõige haavatavam. Meil on lihtsalt kohustus seda momenti ära kasutada. Rohkem panustada nii ise kui ka koostöös oma liitlastega. Ka parlamendi tasemel on meil väga tihedad koostöövõimalused

Foto: Erik Peinar

oma kolleegidega teistes riikides. Alles käisime Leo Kunnasega Nidas Leedumaal, kus saime kokku oma kolleegidega Läti ja Leedu riigikaitsekomisjonidest. Me käisime ka sõjaväebaasis ja seal oli tegemist sõjalaevadega, mis kõige rohkem tegelevad miinitõrjega. Ja igal hetkel oli tore tõdeda, kui ühtemoodi me mõtleme ja kui samamoodi saame sellest olukorrast aru.

JAAK JUSKE: Kui võtame selle, mida me lähikuudel ja -aastatel teeme oma

iseseisva kaitsevõime tugevdamiseks ja ka liitlассuhete tugevdamiseks, siis sõjalise kaitse mõttes pole Eesti olnud kunagi ajaloos nii hästi kaitstud kui täna. See on väga oluline sõnum, mida tuleks ka lugejatele edasi anda, et Eesti rahvas peab kahtlemata praeguses ärevas olukorras, nagu meil julgeoleku mõttes on, olema laiemalt valmis. Aga võime rahulikult magada, sest Eesti on koos liitlastega hästi kaitstud. Eesti ei ole ükski, see on väga oluline.

Eesti julgeolekupoliitika lähiaja eesmärkidest

Marko Mihkelson, Reformierakond

Eesti julgeoleku edu on taganud kaks peamist põhiteesi – mitte kunagi enam ükski ning kui ise pole valmis ennast kaitsma, siis miks teised peaksid. Nende põhimõtete taga on tunda tugevat poliitilist konsensust, mis omakorda loob hea eelduse järgmisteks sammudeks nii liitlассuhete kaudu heidutuse tõstmiseks kui ka seni püsinud võimelünkade täitmiseks. Eesti praegune kaitsekulutuste määr (umbes 2,7 protsenti SKPst) näitab ära selle põranda, millest rahvusvaheliselt halvenevat olukorda arvestades ei tohiks läbi kukkuda. Number iseenesest ei ole küll eesmärk omaette, kuid poliitiline kokkulepe näiteks 2,5protsendilise miinimumtaseme hoidmisel SKPst eelolevatel aastatel aitab paremini planeerida kaitseinvesteeringuid. Samas tuleb olla valmis ka erakorralisteks

investeeringuteks, sest seda võivad tingida nii rahvusvahelises kaitsetõustuses kasvav nõudlus kui ka näiteks vajadus kiiremas tempos täiustada meie õhukaitset. Lähiaegade kõige tähtsamaks suunaks on aga NATO heidutusstrateegia muutmine, mis tähendaks senisest suuremate liitlассüksuste paigutumist kolme Balti riiki. Venemaa agressioon Ukraina vastu on meile veelkord õpetanud, et peame NATOs tegema kõik selleks, et välistada Venemaa igasugune rünnakukavatus alliansi vastu. Seda saab aga saavutada üksnes heidutusmäära tõstmisega, mis lähtuks vaenlase rünnakut välistava heidutuse strateegiast. Seda tuleb teha vaatamata sellele, et Soome ja Rootsi liitumine NATOga parandab meie jaoks tunduvalt julgeolekupoliitilist olukorda kogu Põhja-Euroopas.